

‘Alt var blod og intet var lykke’

Fødselshorror og evig vedligeholdelse i Olga Ravns Mit arbejde

“Hvem går ud med skraldet efter revolutionen?”, skrev performancekunstneren Mierle Laderman Ukeles i sit *Manifesto! Maintenance Art* i 1969 efter at have erfaret hvor lidt tid, hun havde til at “lave kunst” og sætte tanken fri, når hun også skulle være mor, gøre rent og lave mad. Hun besluttede sig for at gøre vedligeholdelsesarbejdet til kunst og simpelthen udstille alt det arbejde, der skal til for at være til, især som kvinde, og som i forhold til den kunstneriske produktion også altid er det, der understøtter den individuelle skabelse, bevarer det nye, opretholder forandringen, drager omsorg for fremtiden. “My working will be the work,” skrev hun.

Mit arbejde hedder Olga Ravns kæmperoman fra 2020, der handler om moderskabet som et, kalder hun det, “fucking arbejde” (s. 271), og om at skrive – eller producere – en bog fra det sted. Ravn skriver i forlængelse af en feministisk-marxistisk tradition for at betragte det huslige arbejde som ét, der skaber værdi for kapitalismen, men som forbliver ikke-anerkendt i den generelle økonomi. Man har været mødre til alle tider, og man har arbejdet til alle tider, men arbejdet som moderne kategori er knyttet til lønarbejdet og er som sådan forskelligt fra moderskabet, der som oftest er ulønnet. Det reproduktive arbejde forstås ikke kun som den individuelle forplantning – tilføelsen af nye samfundsborgere – men som de følelser, aktiviteter og ansvar, der er involveret i at vedligeholde liv på daglig basis. Den analytiske og kritiske interesse for den reproduktive sfære har ført til globalt orienterede undersøgelser af moderskab og økonomi, som beskriver, hvordan det reproduktive arbejde igennem historien har været varetaget af slavegjorte kvinder, hvordan selve graviditetsarbejdet i dag også findes som lønnet, fremmedgjort arbejde i den globale surrogati-industri, og hvordan mange af moderskabets traditionelle opgaver i højere og højere grad udliciteres til au pairs, rengøringspersonale o.a. Ravn bevarer det hjemlige fokus og beskæftiger sig med moderskabet i den kulturelle, urbane middelklasse, hvor prekære arbejdsforhold, et skrabet offentligt sundhedssystem og uopnåelige idealer fører til ensomhed, depression og tærende forhandlinger i det heteroseksuelle parforhold.

I *Mit arbejde* er der en fortæller, som er mor og forfatter, og så er der en slags fordobling af hende, forfatteren Anna, hvis "papirer" (s. 7) om at blive mor fortælleren ordner og sætter sammen til den bog, man sidder med i hånden. Det er digte, prosastykker, dagbogsopslag, hospitalsjournaler, breve, sundhedspjecer, avisoverskrifter og dramatik. Der er også dialoger mellem fortælleren og Anna, blandt andet om bogens udformning og produktionsproces, ligesom fortælleren sender Anna breve med beskrivelser af, hvordan barnet trives, og hvordan fortælleren igen er gravid.

Fortælleren beskriver fra de første sider sit skrive- eller samlearbejde som et forsøg på at forstå Annas forhold til tid. Der gives ingen kronologisk ordning i Annas bunke af papirer og altså heller ikke i bogen, som består af tretten begyndelser, otteogtyve fortsættelser og ni slutninger. Den springer i tid, sådan at beskrivelser af fødsels smerte kan optræde efter et digt om at amme og før en pjece om graviditet. Samtidig lader Anna til, som det står, "at være sygeligt optaget af tidens gang i forhold til barnets udvikling" (s. 8). Mange afsnit indledes med et notat om barnets alder, der tælles timer mellem amningerne, der er vågne nætter og trætte dage, de huslige pligters gentagelser og "den store kamp om tiden" (s. 227), da institutionslivet begynder, fordi både Anna og hendes mand Aksel skal arbejde, altså tjene penge og realisere sig selv i de prestigøse kulturjobs, de begge bestrider.

Det plot – graviditet, fødsel og småbarnets udvikling – som bogen udfolder, er således sprængt i forskellige fortider og nutider. I den helt nære – og nærmest stillestående – nutid med vasketøj, der hænges til tørre, febertemperaturer, der måles, og kylling, der steges. Denne, moderens tid, forbindes til en historie af kvinder før Anna, der har båret og født og passet børn og, for eksempel, skrevet bøger imens. Et essay handler om Mary Shelley, der som helt ung skrev og udgav *Frankenstein*, imens hun fødte tre børn, hvoraf to døde. Shelley og andre kvindelige forfattere optræder i disse hårdtslående mini-biografier også som et spørgsmål om produktionsvilkår. Hvad kan man skabe fra et sted, der aldrig helt kan forlade det hjemlige, og hvilke mulige fremtider kan tænkes fra reproduktionens modus?

Arbejdsdeling og fødselshorror

Annas kæreste og medforælder Aksel er en moderne mand, sådan en der godt ved, at kvinder bruger otte timer i døgnet, "en hel arbejdsdag" (s. 14), på at amme et barn. Han ved godt, at de fødende kvinder arbejder ekstra hårdt i forældreskabet, og at det går ud over ligestillingen. Han har også læst rapporten fra 2018, der viser, at danske kvinders arbejdsindkomst falder med 30 procent efter fødslen af første barn. Han vil gerne give mælk af flaske, starte skemaden op, så snart det ifølge forskrifterne er muligt, lege, bade og skifte ble på barnet imellem alle amningerne. Det var også før fødslen aftalen mellem dem, at de to skulle fordele arbejdet og kærligheden imellem sig. Men denne plan forpurres på uforudsete måder. Det er barnets basale behov, der bestemmer dagens rytmer. Det er Annas krop, der har båret og født det lille barn, og det er hendes krop, der skal stå til rådighed 24 timer i døgnet. For hende føles det på samme tid som en opslidende pligt og en gennemgribende, ufrivillig kærlighed. Derfor vågner hun om natten, når barnet vågner, og Aksel so-

ver videre; og derfor kan hun ikke bare overlade barnet til ham. “Vi er ikke lige” (s. 96), siger hun til ham, hvilket er et historisk og socioøkonomisk faktum, som Anna bliver bevidst om og vred over, jo mere hun kan mærke det på sin egen krop. Anna kan ikke undvære sit barn, men hun kan, helt fysisk, heller aldrig forlade det. Hun bliver rædselsslagen for, at der skal ske barnet noget, skamfuld over ikke at føle umiddelbar kærlighed, angst for andres blikke og depressiv over følelsen af ikke at slå til som mor, kæreste, forfatter og borger.

Når Aksel betragter moderskabet som en række arbejdsopgaver, det er muligt at dele imellem sig, ser han ikke, at der er noget ved moderskabsarbejdet, som overskrider, hvad han forstår som arbejde. For det første er graviditeten og moderskabet ikke et arbejde, man kan sige op eller strejke fra. Ligesom der “ingen pause” (s. 201) er for den gravide kvinde, der rammes af smerter og fysisk besvær og som altid vil være synlig for andre *som* gravid, kan hun ikke stoppe graviditeten, uden at hun også stopper et andet liv. Det er en ufrihed, også for tanken, der er unik for graviditetsarbejdet: “Hvis bare jeg havde muligheden for at sige: *Nej, jeg vil ikke alligevel*, så ville skammen måske ikke være så stor. Hvis jeg tænker dét nu, er det det samme som at ville barnets død. Hvorfor føler jeg mig indlagt til at ønske graviditeten hvert vågne øjeblik?” (s. 201).

Med en blanding af køkkenskvalisme og horror forholder romanen sig til den natur, i hvis billede kvinden også til alle tider er blevet undertrykt. Det at forbinde kvinden – og moderskabet – med natur og instinkt kan være en måde at afstive den patriarkalske kultur på. Det kan være en måde ikke at tage kvinden alvorligt på, at sige at hun i kraft af sin forbindelse til naturen er hysterisk eller heks eller i hvert fald mindre end rationel, og i samme ombæring at idyllisere hendes moderskab i en grad, der gør det umuligt at betragte det i dets socio-politiske kontekst. Så spørgsmålet er, hvordan man skriver om den kvindelige erfaring uden at give hverken patriarkatet eller livmoderfeminismen ret i, at kvinden er ren krop og fødeevner.

Mit arbejde har et eksplicit oplysningsprojekt om at mindske afstanden mellem, hvad vi normalt fortæller hinanden om fødsler, og hvordan det rent faktisk føles. I mere uforsonlige kapitler udfordres den sociale nødvendighed af at glemme fødselens brutale smerte og kravet om lykke og salig selvopofrelse. Her skrives måske en tredje vej frem, hvor kønnet og kroppen er et uomgængeligt vilkår, men hvor kvindekroppens rytmer og afsondringer også er fremmede og grænseoverskridende. Bogen opholder sig ved den “rædsel” (s. 353), det biologiske moderskab også er. Fødslen er en “blodig erfaring” (s. 355), som manden står uden for. Barnet beskrives, helt u-metaforisk, som kød, der har løsrevet sig fra moderkroppen og ser tilbage på hende. Et sted hedder det, at Anna ikke længere er et menneske, men barnets “aflagte ankomstkanal” (s. 356). Moderkroppen er altså udgangspunktet for fortællingerne her, men som et antagonistisk og cyborg-agtigt sted, hvor skabelse og ødelæggelse, fremmedgørelse og intimitet, transformation og reproduktion følges ad. Det er en af-romantisering af fødslen og kvindekroppen, som også gør det muligt at betragte omsorgsarbejdet, ikke som ren disposition eller følelse, men som en konfliktfyldt, kontekstafhængig praksis.

Det bevarende og det fremtidsrettede

De standhaftige differentieringer mellem natur-civilisation, følelse-fornuft, privat-offentligt, krop-ånd, kvinde-mand har også en tidslig karakter, som er central for spørgsmålet om omsorgsarbejdet. I sit essay "Le temps des femmes" fra 1979 skrev den franske filosof Julia Kristeva, at kvindens tidslighed associeres med naturens rytmer, med menstruationen, fødslen og døden som en cyklus, hun bærer i sig. Samtidig, fordi hendes skæbne er knyttet til reproduktionen af menneskeheden som sådan, er hendes tid monumental og evig. Heroverfor er mandens tidslighed progressiv, historisk og projektdrevet. I forlængelse af denne analyse beskriver queer-teoretikeren Elizabeth Freeman i *Time Binds* (2010), hvordan det reproduktive arbejde både er tidløst og usynligt over for det produktive arbejde, der driver samfundet og økonomien fremad. Det gælder for moderskabsarbejdet i hjemmet, men også for det lavtlønnede krops- og omsorgs- og servicearbejde, som det stadig er flest kvinder og immigranter, der udfører, at det forbindes med noget almenmenneskeligt og, samtidig, at det rangerer lavest i forhold til økonomisk, politisk og kulturel anerkendelse.

Det vedvarende omsorgs- og vedligeholdelsesarbejde fylder en stor del af romanen. Særligt i sidste del, der også er mindre mørk og mere afklaret. Det er ikke fordi, der gives en løsning på fødsels smerte og forældreskabets slid. Pointen er, at moderskabsarbejdet aldrig slutter. I kapitlet "Første slutning" skrives der fra et døgn i Annas liv, hvor barnet er småsygt, men kommer i institution alligevel, mens Anna i løbet af formiddagen forsøger at skrive og ikke få angst. Hun henter barnet tidligt, han bliver sløj på deres indkøbstur i regnvej, de tager hjem, hun passer barnet, vasker tøj, laver mad, putter barnet, betragter sin forandrede skede i et spejl, ser en tv-serie, falder i søvn, og tre gange i løbet af natten står hun op og giver barnet hans sut. Hvor bogen er sprængt i genrer og kronologi som et ekko af moderskabets radikale omvæltninger, henter dette lille epos også sin tidslighed fra moderskabets arbejde. Det er en stillestående tid, fuld af alle tider og med gentagelsen som modus. Den er cyklisk og monumental på samme tid. Heri er den forskellig fra produktionens tid eller frembruddet af det nye. Den er resultatløs betragtet med produktionens målestok. Men den har en forbindelse til fremtiden i den forstand, at moderskabet er et arbejde for, at noget kan fortsætte, at barnet kan overleve, udvikle sig og have en fremtid. Som professor i psykosocial teori Lisa Baraitser skriver i *Enduring Time* (2017), rækker vedligeholdelsens tid også fremad mod fremtiden i al dens fastkørthed. Sammenfaldet mellem det bevarende og det fremtidsrettede er tydeligt i beskrivelserne af Annas dag med det syge barn; her fortælles også om en heltedåd i mor-format: Det begynder at regne denne september-eftermiddag, der er kø til S-toget og vinden river i paraplyen. Men Anna er stolt og glad, for hun kan bringe sit barn i sikkerhed: "At hun kunne beskytte barnet mod voldsomt vejr, kunne transportere ham hjem i sikkerhed, at hun kunne læse ham og forstå hans sygdomstegn, og bære ham der, det fyldte hende med en lykke. Hun var barnets mor, hun var Anna midt i regnen i køen til S-togselevatoren, fuld af lys, en lampe" (s. 375).

Anna spørger, som Ukeles, til revolutionens potentiale i reproduktionens sfære:

“ Når Marx skrev, at man burde udlicitere arbejdet til maskinerne, så arbejderen i stedet kunne skrive digte om formiddagen, hvem forestillede han sig så skifte bleerne imens? Kunne det revolutionære subjekt, i Marx' øjne, være andre end manden på fabrikken? End ham, der fik løn for sit arbejde? SVARET ER NEJ, skrev Anna pludselig, ophidset. (s. 210- 211)

Friheden fra arbejde er i den revolutionære optik ikke friheden fra fødsels smerte eller fra de forpligtelser, der følger med forældreskabet. I 1970'erne forestillede en række såkaldte radikalfeminister og utopister sig, at kvinden kunne blive fri gennem bioteknologisk evolution. Shulamith Firestone beskrev for eksempel fødslen som “at skide et græskar” og så for sig, at kvinders og børns frigørelse skulle gå gennem udviklingen af metoder til at producere børn uden for kvinders livmødre. I Ravn bog er der intet af denne tekno-optimisme.¹ Hvis der er et frisættende potentiale i *Mit arbejde*, er det hverken knyttet til en arbejdsfrihed, som altid er nogle andres ufrihed, eller til frembruddet af det nye. Der er snarere en kompleks lykke i det daglige, nødvendige arbejde for at opretholde og drage omsorg for en andens liv. Ravn synliggør i *Mit arbejde* de timer, der bruges på ikke-inspireret vedligeholdelsesarbejde, og med den blotte mængde af denne slags tekst insisterer hun på, at den skal tælle for noget. Hermed kompliceres en traditionel distinktion mellem smertefuldt reproduktivt arbejde og fri skabelse. Forestillingen om autonomi kan ikke opretholdes i denne bog, hvor afhængighed og nødvendighed definerer det daglige liv – og også den kunstneriske skabelse. Således findes der heller ikke en afslutning på bogen, andet end som en nu mere frydefuld konstatering af, at arbejdet fortsætter: “Mit håb og min mistanke står sammen om, at det at færdiggøre dit arbejde ikke handler om at opretholde et vist niveau, ikke handler om nogen form for kunstnerisk overvindelse, men blot om simpelthen at fuldføre vasken, hænge det op, tage det ned, lægge det på plads. Rejs sig, gå videre, tage børn i hånden” (s. 402).

Note

- 1 Udviklingen af reproduktive teknologier siden 1970'erne har i øvrigt ikke så meget ændret på reproduktionens ulighedsskabende strukturer, som den har udvidet feltet for dens kapitalinteresser. Se f.eks. Lewis; Andersen.

Litteratur

- Andersen, Iben Engelhardt (2020): “Surrogati-debatten mangler utopisk gnist”, *Vagant* 32, s. 119-123.
 Baraitser, Lisa (2017): *Enduring Time*, London: Bloomsbury.
 Freeman, Elizabeth (2010): *Time Binds – Queer Temporalities, Queer Histories*, Durham: Duke University Press.
 Kristeva Julia (1979): “Le temps des femmes”, i *34/44 : Cahiers d' recherche de sciences des textes et documents* 5, s. 5-19.
 Lewis, Sophie (2019): *Full Surrogacy Now*, London: Verso.
 Ravn, Olga (2020): *Mit arbejde*, København: Gyldendal.